

**БЛАГОДІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ КУПЕЦТВА
МІСТА МИКОЛАЄВА В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ –
НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.**

Стаття присвячена благодійній діяльності купецтва міста Миколаєва другої половини ХІХ – початку ХХ ст. Історик вивчила сучасний стан розвитку історіографії даної проблеми. Наукова новизна теми полягає у тому, що вперше проаналізовано діяльність благодійних товариств Миколаєва в контексті участі в них представників купецтва, виявлено ступінь діяльності та активність окремих представників цього стану і доведено, що в Миколаєві такий вид діяльності реалізовувався через участь купців у житті благодійних товариств. Результати дослідження показують, що в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. сформувалась та розвивалась та частина купецького стану міста, яка бачила необхідність у власній благодійній діяльності. Купці допомагали потребуючим особам у навчанні, вдовам та сиротам, дітям загиблих під час бойових дій, починаючи від Кримської до Першої світової війн. Представники купецтва міста Миколаєва брали участь у благодійній діяльності. Найактивніше вона проходила у межах «Миколаївського благодійного товариства» та «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн». Окремо слід виділити боротьбу за ведення прибутково-видаткових книг з коробочного збору. Головним завданням купецтва з благодійної діяльності було забезпечення матеріальної допомоги товариствам. Як правило, ті купці, які займались благодійністю серйозно, робили внески в казну декількох різних товариств. Найактивнішими особистостями в благодійній діяльності міста слід назвати голову Миколаївського купецького товариства М. Аврамова та купців Т. Баздирєва, Г. Властеліцу, Л. Мешурєса, І. Пархоменка. Благодійна діяльність купецтва міста Миколаєва в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. є перспективною темою, бо потребує окремого дослідження в контексті вивчення історії

купців міста Миколаєва та Півдня України. В подальших дослідженнях варто звернути увагу на релігійну діяльність купецтва, архітектуру купецьких будинків, торгівельну та промислову діяльність, юридичний статус та політичну культуру цього стану. Також необхідно дослідити благодійну діяльність купецтва Південної України.

Ключові слова: купецтво, благодійна діяльність, благодійні товариства, Миколаїв, училища, лікарні, храми.

Makushina Hanna

CHARITABLE ACTIVITY OF THE MERCHANT OF NIKOLAEV IN THE SECOND HALF OF XIX – IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

The article is devoted to the charitable activities of the merchant of Nikolaev in the second half of 19th – the beginning of the 20th centuries. The historian has studied the current state of development of the historiography of this problem. The scientific novelty of this topic is that the activities of the benevolent societies of Nikolaev were first analyzed in the context of the participation of representatives of the merchants in them, the degree of activity and activity of certain members of this class was revealed, and it was proved that in Nikolaev this kind of activity was realized through the participation of merchants in the life of charitable societies. The results of the research show that in the second half of the 19th - the beginning of the 20th century, that part of the merchant class of the city was formed and developed, which saw the need for its own charitable activities. The merchants helped those in need of training, widows and orphans, children who died during the hostilities, from the Crimean to the First World War. Representatives of the merchants of the city of Nikolaev took part in charity activities. Most actively, it was held within the framework of the "Mykolaiv Charitable Society" and "The Society of Mutual Aid of Christian Bonds". Separately, one should highlight the struggle for maintaining income-expense books from the box-office. The main task of the merchants from charitable activities was to provide material

assistance to the societies. As a rule, those merchants who took charity seriously, made contributions to the treasury of several different societies. The most active personalities in the charitable work of the city should be the head of the Nikolaev Merchant Society M. Avraamov and merchants T. Bazdirev, G. Vlaselitsu, L. Meshurez, I. Parkhomenko. Charity activity of the merchants of the city of Nikolaev in the second half of the nineteenth century - the beginning of the twentieth century. is a promising topic, because it requires a separate study in the context of studying the history of merchants in the cities of Mykolayiv and the South of Ukraine. In further research it is worth paying attention to the religious activity of the merchants, the architecture of merchant houses, trade and industry, the legal status and political culture of this state. It is also necessary to investigate the charitable activity of the merchants of Southern Ukraine.

Key words: merchants, charitable activities, charitable societies, Nikolaev, schools, hospitals, temples.

Макушина Анна

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ КУПЕЧЕСТВА ГОРОДА НИКОЛАЕВА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX – В НАЧАЛЕ XX В.

Статья посвящена благотворительной деятельности купечества города Николаева второй половины XIX – начала XX ст. Историк изучила современное состояние развития историографии данной проблемы. Научная новизна темы состоит в том, что впервые проанализирована деятельность благотворительных обществ Николаева в контексте участия в них представителей купечества, выявлена степень деятельности и активность отдельных представителей этого сословия и доказано, что в Николаеве такой вид деятельности реализовывался через участие купцов в жизни благотворительных обществ. Результаты исследования показывают, что во второй половине XIX – вначале XX ст. сформировалась и развивалась та часть купеческого сословия

города, которая видела необходимость в собственной благотворительной деятельности. Купцы помогали лицам, нуждающимся в обучении, вдовам и сиротам, детям погибших во время боевых действий, начиная с Крымской до Первой мировой войны. Представители купечества города Николаева участвовали в благотворительной деятельности. Активно она проходила в рамках «Николаевского благотворительного общества» и «Общества взаимопомощи приказчиков-христиан». Отдельно следует выделить борьбу за ведение приходно-расходных книг по коробочного сбора. Главной задачей купечества с благотворительной деятельности было обеспечение материальной помощи обществам. Как правило, те купцы, которые занимались благотворительностью серьезно, делали взносы в казну нескольких различных обществ. Самыми активными личностями в благотворительной деятельности города следует назвать главу Николаевского купеческого общества М. Аврамова и купцов Т. Баздырева, Г. Властелицу, Л. Мешуреса, И. Пархоменко. Благотворительная деятельность купечества города Николаева во второй половине XIX - начатую XX в. является перспективной темой, поскольку требует отдельного исследования в контексте изучения истории купцов города Николаева и Юга Украины. В дальнейших исследованиях следует обратить внимание на религиозную деятельность купечества, архитектуру купеческих домов, торговую и промышленную деятельность, юридический статус и политическую культуру этого состояния. Также необходимо исследовать благотворительной деятельности купечества Южной Украины.

Ключевые слова: купечество, благотворительная деятельность, благотворительные общества, Николаев, училища, больницы, храмы.

DOI: 10.32680/2409-9260-2019-3-266-217-237

Постанова проблеми. Розвиток сучасного українського суспільства дає можливість виникнення та діяльності різноманітних благодійних організацій. Однією з умов їх

успішного існування є опора на історичний досвід. Актуальною постає проблема діяльності благодійних товариств на Україні в минулі часи. Автор концентрує свою увагу на благодійній діяльності купецтва міста Миколаєва як частині Південної України. Науковим завданням є вивчення внеску купецтва Миколаєва в розвиток благодійної діяльності міста.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні питання благодійності в Україні XIX – початку XX ст. досліджує О. Донік [22]. Історик розглядає благодійність українського купецтва в контексті фінансування різноманітних архітектурних проєктів, влаштування благодійних вечорів [23, с. 194], участь у діяльності благодійних товариств [23, с. 208], облаштування освітніх закладів. О. Донік називає благодійність «основним способом виявлення громадської активності» [23, с. 199].

Благодійну діяльність київського купецтва дослідив О. Гуржій, звернувши увагу на участь купецтва в київських благодійних товариствах, отримання за благодійність купецтвом золотих і срібних медалей, звання «потомственне почесне громадянство», діяльність найактивніших купецьких родин, крупних благодійників [15].

Ю. Гузенко дослідив історію благодійних організацій Півдня України [11; 12; 13]. У монографії вчений зробив ґрунтовний історіографічний аналіз досліджень, проаналізував діяльність благодійних товариств регіону та виділив серед них такі, як-то: «Миколаївське благодійне товариство», «Товариство для влаштування нічліжних притулків», «Товариство трудової допомоги», «Товариство допомоги бідним, які залишили Миколаївську лікарню», «Миколаївське товариство піклування про поранених та хворих воїнів», «Миколаївське товариство взаємодопомоги тим, хто займався ремісничою справою», «Товариство взаємодопомоги прикажчиків-християн міста Миколаєва», «Миколаївський особливий комітет піклування про народну тверезість» [14].

Діяльність Миколаївського благодійного товариства вивчали О. Ковальова та В. Чистов [24, с. 10].

Співробітник Миколаївського обласного краєзнавчого музею «Старофлотські казарми» Т. Губська у своїх дослідженнях торкалась благодійної діяльності купецтва в контексті вивчення релігійного життя міста другої половини XIX – початку XX ст., звернула увагу на діяльність купця І. Баптизманського [10].

Невирішені раніше частини загальної проблеми.

Проблема благодійності вирішувалась дослідниками для всіх станів суспільства, частина досліджень присвячена діяльності українського купецтва у благодійності. Дана стаття локалізує вивчення благодійної діяльності купецтва на одному з міст Південної України – Миколаєві.

Цілі статті. Благодійна діяльність купецтва Миколаєва як комплексний аспект наукових пошуків залишається у колі малодосліджених проблем. Тому метою статті є аналіз та узагальнення матеріалу з історії благодійної діяльності купецтва Миколаєва, характеристика основних напрямів та результати діяльності. Досягнення поставленої мети вимагає вирішення низки завдань: охарактеризувати рівень наукової розробки теми; на основі аналізу архівних та друкованих джерел, статистичних даних та періодики, охарактеризувати основні напрями благодійної діяльності купецтва; розглянути діяльність купців в складі благодійних товариств; проаналізувати місце та роль купецтва у благодійній діяльності Миколаєва.

Благодійність протягом багатьох століть є невід’ємною складовою суспільного життя українського народу. Особливого поширення вона набула у XIX ст. Це був процес добровільного передання накопиченого капіталу від заможних осіб потребуючим та «покращення умов громадського життя» [22, с. 160].

Активне створення благодійних товариств на українських землях припадає на другу половину XIX ст. Погодимось з думкою Ю. Гузенка, що «уряд змінив своє ставлення до філантропічних товариств», відбулось спрощення процедури відкриття таких організацій [14, с. 88]. Такою була одна з умов виникнення товариств у досліджуваний період. До того ж наприкінці XIX – початку XX ст. спостерігається пік

активності у створенні благодійних організацій на Півдні України, що відобразилось в історії Миколаєва.

До діяльності більшості благодійних товариств Миколаєва залучалось і купецтво. Місто постійно поповнювалося новими представниками цього стану, що відображалось і на благодійній діяльності купецтва взагалі.

Її характерною рисою була участь представників стану в діяльності благодійних товариств: матеріальне забезпечення, керівництво, участь у розподілі коштів. Однією з найпопулярніших організацій, в лавах якої купці активно могли реалізуватись як благодійники, було Миколаївське благодійне товариство. Воно засноване у 1845 р. спочатку як дамський комітет, а у товариство перетворене у 1873 р. Джерелом прибутків служили членські внески, пожертвування та прибутки від благодійних заходів [24, с. 86]. Товариство налічувало серед своїх членів представників купецтва. У 1906 р. членом правління Миколаївського благодійного товариства обрано І. Баптизманського. У 1909 р. до його складу входили М. Авраамов, Я. Ага, С. Агін, Т. Баздирев, І. Баптизманський, І. Барбе, Ф. Бішлер, Т. Благін, Г. Властеліца, М. Голубов, Ю. Гольдфарб, В. Діковський [27, с. 3]. У 1909 р. членами товариства були купці М. Авраамов, Х. Ассанович, Є. Берг, П. Вальков, С. Гланц, І. Гридін, К. Гавриленко, О. Дмитирієв, К. Кабіков, О. Каневський, Ф. Кіріков, К. Кирілін, Я. Кіреєвський, А. Лазарев, М. Максимов, О. Мілію, Л. Форштетер, І. Феруз, П. Юріцин [27, с. 48 – 49]. У 1910 р. до складу почесних членів входив купець М. Зленко, а дійсними були М. Авраамов, Я. Ага, С. Агін, Т. Баздирев, І. Баптизманський, Г. Властеліца, М. Голубов, Ю. Гольдфарб, В. Діковський [27, с. 4]. Кожного року склад купців, які входили до товариства, змінювався. У 1910 р. членами товариства були купці А. Донський, М. Дауенгауер, С. Імас, З. Коссодо, М. Кривошеев [27, с. 5], М. Ландау, П. Литвиненко, Л. Мешурес, М. Максимов, І. Пархоменко, І. Прокофьев, М. Сідоров, П. Стоянов, Г. Третьяков, І. Феруз, Х. Френкель, І. Цукерман, Н. Шарт [27, с. 8]. Їх обирали до складу різноманітних комісій.

Серед членів ревізійної комісії товариства був купець І. Каплан [27, с. 10].

Аналізуючи списки учасників товариства, які містяться в його чисельних звітах, приходимо до висновку, що миколаївське купецтво займало близько 10 % від загальної кількості його членів.

Деякі купці були членами товариства довічно. Наприклад, купець М. Голубов був удостоєний цього звання, а також права носити срібний знак товариства [27, с. 48]. Він заслужив таку нагороду тим, що побудував в місті Херсон сарай за 500 руб. [27, с. 48].

Було престижним давати деякі суми на благодійність, особливо, коли ім'я купця-благодійника з'являлось в періодичній пресі. Це доводило матеріальну стабільність фірми або підприємства, власником яких був благодійник.

Товариство мало список почесних членів, які теж жертвували на діяльність організації. «У 1910 р. купець М. Зленко пожертвував 25 руб.» [27, с. 2] На користь притулку Благодійного товариства купець Ф. Фрішен передав у 1909 р. 300 руб. [27, с. 25].

Купці як члени товариства на звітних зборах контролювали звіти щодо пересування сум. У 1910 р. під час звіту за минулий 1909 р. вони прийшли до висновку: «по рассмотрении нами упомянутых книг, отчета и документов, мы решили, что отчет составлен правильно, книги Правления ведутся в полной исправности, записи в них верны и согласуются с документами, переносы сумм сделаны правильно ... и находятся в хранении Государственного банка, процентных бумаг, находится на хранении в Отделении Государственного банка на сумму 75 тыс. 80 руб.» [27, с. 19].

Серед великої кількості благодійних товариств міста слід виділити «Товариство з влаштування нічліжних будинків і дешевих їдалень». Воно налічувало в своїх списках таких купців, як-то: А. Лазарев [1, с. 169], М. Максимов, В. Слєпков, О. Третьяков [25, с. 72].

Товариство організовувало роботу різних комісій, участь у яких брали представники купецтва. Членами Комісії по

роздачі допомоги бідним євреям були купці І. Мешурес, Г. Айзенберг, Б. Гансан, І. Рагановский. У складі піклування спеціального капіталу із здійснення трудової допомоги була дружина купця У. Бродського Р. Бродська [25, с. 73].

Наприкінці XIX ст. купецтво підвищило рівень освіти, стало більш зацікавленим у її якості для своїх дітей. Освіченість купецтва змінює його світогляд з цього питання. Купці активніше займаються благодійною діяльністю в освітній сфері, чим дають можливість навчальним закладам приймати до своїх лав бідних, але талановитих до навчання учнів. Наприклад, І. Баптизманський жертвував гроші на дитячі навчальні заклади та притулки [10, с. 223].

Благодійна діяльність велась купцями на користь Олександрівського реального училища. Для здійснення благодійних акцій, купці використовували ювілейні дати навчальних закладів. Перше піклування при училищі було створене у 1873 р. На 25-річчя від дня заснування училища купці пожертвували: С. Володін – 850 руб., М. Голубов – 100 руб., Г. Курчатов – 70 руб., О. Самокішин – 50 руб. [16, с. 44].

Ймовірно, що серед піклувальників жіночого професійного училища Ф. Вуліх були дружини купців В. Прилуцька [25, с. 72] та сама Ф. Вуліх. Також гроші на навчання училищ Ф. Вуліх та Л. Баскіної надавали представники «Товариства допомоги бідним євреям» [30, с. 10].

Благодійна діяльність представників купецьких родин, зокрема жінок, охоплювала навчальні заклади Миколаєва. Не обійшли вони своєю увагою і Талмуд-тору.

Дочка купця Комніболодцкаго, Бабета, піклувалась про його вихователів. Вона організувала лотерею, під час якої «разыгрывались вещи, пожертвованные разными лицами ...на сумму 300 руб.» [20, арк. 1] з метою допомогти тим учням, які знаходяться в скрутному матеріальному становищі.

27 грудня 1874 р. було засновано «Миколаївське товариство допомоги незможним особам, які прагнуть до освіти». У 1880 р. воно отримало у спадок 2486 руб. від громадянина міста Миколаєва Г. Акімова. Ці гроші склали непорушний капітал, і йому було надано ім'я жертувателя.

Після 1902 р. товариство перейшло у відання Дирекції народних училищ Херсонської губернії [31, с. 1].

Благодійна діяльність купецтва у закладах освіти була пов'язана із створенням та утриманням Миколаївського комерційного училища імені статс-секретаря С. Вітте. Ідея створення навчального закладу з'явилась у 1900 р. Її фундатором був купець Г. Властеліца. Він перший висловив ідею створити в місті училище такого типу та ініціював вивчення питання відкриття комерційного училища в Миколаєві. Його першим кроком до реалізації ідеї було написання доповіді про відомості щодо комерційних училищ та особливостей їх статутів в різних містах імперії [28, с. 5]. У 1902 р. була створена перша Піклувальна рада майбутнього навчального закладу. До її складу входив купець О. Гаммерман.

В результаті тривалих зусиль у 1903 р. одними з ініціаторів створення училища були Купецьке та Біржове товариства. Перше виділяло у тому ж році 6000 руб. на утримання комерційного училища [28, с. 8]. У 1903 р. обрано новий піклувальний комітет, головою якого став Г. Властеліца, а членами купці Ю. Гольфарб та А. Маіорський, членом ради затвердили купецького старосту М. Аврамова [28, с. 9 – 10].

Представники купецького стану регулярно робили благодійні внески на утримання училища. У 1903 та 1904 рр. купець Ю. Гольфарб пожертвував 1000 руб., А. Маіорський – 200 руб., згодом 1000 руб. Б. Люблін – 60 руб. На спеціальні потреби в цей же період А. Маіорський пожертвував 200 руб., М. Богуславський – 700 руб. [28, с. 50] Купці М. Аврамов та А. Маіорський входили до складу ревізійної комісії училища.

Діяло в Миколаєві «Товариство взаємодопомоги прикажчиків-християн». У 1894 р. до його складу входили купці Т. Баздирев, В. Слепков, П. Коккош. Кандидатом до членів товариства був купець І. Пархоменко. Членами правління були П. Коккош та Т. Баздирев [2, с. 4]. До складу ревізійної комісії входив купець В. Слепков. П. Коккош був обраний товаришем голови, а Т. Баздирев касиром та мав право підпису під фінансовими документами товариства [2, с.17]. Він був одним з активних та постійних членів товариства, перебував тут з 1894

до 1899 рр. У 1897 р. в правління товариства вступили купці В. Слєпков та І. Пархоменко [3, с. 25]. У 1899 р. Т. Баздирєв у зв'язку із зайнятістю торговими справами відмовився від посади казначея. Правління товариства доручило «от имени всего Общества благодарить Т. Базирєва за бескорысную и полезную деятельность на пользу Общества в течении всего пятилетнего существования его» [5, с. 25].

У 1899 р. почесним членом із купців був С. Потапов. До членства в товаристві долучилися купці М. Авраамов, Д. Ассауленко, Т. Баздирєв, Г. Гелдаш [6, с. 6], Г. Зелинський, П. Кокош, С. Кривошеєв, І. Пархоменко, а членами правління були обрані купці П. Кокош, І. Пархоменко [6, с. 38].

У 1900 р. І. Пархоменко був касиром, В. Слєпков головним товаришем, а членом ревізійної комісії був П. Кокош [6, с. 10]. Останній перебував в товаристві з 1894 до 1897 рр. [6, с. 36].

У 1910 р. членами товариства були Т. Баздирєв (з 1894 р.), Г. Гелдаш (з 1895 р.), І. Пархоменко (з 1894 р.), О. Порошин (з 1902 р.). В комісію уповноважених щодо купівлі будинку для товариства входив купець О. Порошин [7, с.36].

У 1912 р. почесним членом Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн був купець М. Авраамов (з 1900 р.), а дійсним і членами були Т. Баздирєв, Г. Гелдаш, І. Пархоменко.

Купці як члени правління товариства мали право затверджувати видатки, приймати заяви бажаючих вступити до нього, обирати нових членів, розробляти інструкції з роботи ревізійної комісії, складати програми доповідей на загальних зборах, позики та приймати їх в належний термін, видавати одноразову та щомісячну допомогу, грошові допомоги родинам померлих членів Товариства, стипендії на виховання дітей найбільш біднішим членам, організувати танцювальні вечори [5, с. 13–14], клопотати перед урядовими та суспільними закладами з різних питань, спілкуватись з приватними особами у справах товариства [9, с. 10], приймати на страхування рухоме майно та товари від членів товариства, змінювати тарифи на нерухомості з метою зменшення сплати мита [9, с. 38], регулювати терміни виходу майна на страхування в залежності

від його небезпечності, поповнювати бібліотеки товариства [8, с. 32].

Купці, які входили до складу «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн», брали участь в процесі призначення та утримання потребуючих. Наприклад, купець Д. Ассауленко клопотався щодо видачі допомоги на поховання померлого М. Гнилосирова, але ревізійна комісія не була зацікавлена у позитивному вирішенні цього питання [5, с. 36]. На честь купця П. Кокоша, за його активну діяльність в товаристві була створена іменна стипендія в сумі 64 руб. [9, с. 60].

Основним завданням купців був матеріальний внесок в розвиток товариства. Це проявлялось в їх пожертвуваннях. У 1894 р. купець С. Потапов пожертвував 200 руб. [4, с. 5], а у 1900 р. М. Авраамов – 150 руб. У 1912 р. від купця О. Порошина «под вексель Правління для выкупа имущества 5000 руб.» [9, с. 35].

Одним із завдань «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн» було утримання учнів в Олександрівському реальному училищі, Другій жіночій гімназії, Міському училищі, Технічному залізничному училищі [4, с. 4].

В житті товариства були й неприсмні моменти, пов'язані з діяльністю купців. Наприклад, у 1912 р. купець Я. Кушницький був позбавлений членства [9, с. 8].

Таким чином, найактивнішими членами «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн» були М. Авраамов, Т. Баздирев, П. Кокош, І. Пархоменко, О. Порошин.

У 1894 р. було засновано «Миколаївське товариство допомоги потребуючим особам, що прагнуть отримати освіту». В його складі також були представники купецтва: І. Ага, С. Агін, М. Авраамов, Т. Благін, Г. Властелица, І. Волторністов, Ю. Гольдфарб, В. Діковський, Л. Донський, А. Каменер, З. Коссодо, П. Литвиненко, М. Максимов, Л. Мешурес, І. Пархоменко, І. Сапожников, П. Стоянов, І. Цукерман [31, с. 1].

В пам'ять про дочку купець Ф. Міроненко у 1908 р. пожертвував на користь товариства 1600 р. [31, с. 1].

В Миколаєві існували товариства, які спеціалізувались на допомозі лікарням або хворим. До їх лав входили і представники купецтва. Також вони брали участь у роботі піклувальних рад при лікарнях.

Купецтво залучалось до організації та діяльності піклувальних рад при лікарнях. У 1873 р. була створена Піклувальна рада при Миколаївській міській лікарні. До її складу входив купець К. Подарєв [21, арк. 1 зв.]. Було створено проект та статут діяльності ради. Він зберігається в Державному архіві Миколаївської області. В проекті зазначено, що членами ради можуть бути не тільки гласні думи, термін служби яких не визначається [21, арк. 4]. Піклувальна рада була спостерегаючим та дорадчим органом. Її єдиним обов'язком було піклування про «благосостояние больницы и чтоб в ней исполнялось в точности все установленное» [21, арк. 4 зв.]. Щоб досягти цієї мети, піклувальники мають право в будь-який момент відвідувати лікарню та спілкуватися з хворими. Рада збиралась один раз на місяць. На кожні збори необхідно було писати звіт, а всі зауваження щодо роботи лікарні надсилалися міському голові. Піклувальна рада єврейської лікарні у 1916 р. написала прохання до Міської лікарні виплатити «в счет разрешенной субсидии казначею больницы Л. Мешуресу под его расписки 3000 руб.» [18, арк. 2].

Актуальною для миколаївського купецтва була проблема коробочного збору. Миколаївський дослідник В. Щукін проаналізував особливості коробочного збору в місті, звернувши увагу на такі питання, як-то: законодавче оформлення та юридичну базу. Історик зазначив: «серед перших купців, що займалися цією справою виділимо Л. Рафаловича» [32, с. 170].

Часто ведення прибутково-видаткових книг із загального коробочного збору доручали купцям-євреям. В Державному архіві Миколаївської області зберігається «Книга очаківського купця Янкеля Черкаського для запису приходу сум із загального коробочного збору з євреїв по місту Миколаєву». Я. Черкаського

було обрано на цю посаду 27 липня 1860 р. Записи в книгу робились ретельно, записувались вага та ціна продуктів. Інформація стосується в основному надходження у вигляді платні за сало, м'ясо та птицю [19].

У 1860 р. коробочний збір планувалося зробити з метою виділення цих коштів на будівництво нового кладовища та молитовного будинку. «Весной 1861 р. в Николаеве впервые состоялись торги на право откупа». Серед переможців у виборах на відкупщиків з коробочного збору назвемо купців Л. Зельдера [32, с. 175], Л. Тімена [32, с. 176].

Влітку 1871 р. серед претендентів купців на ведення коробочного збору виокремились «купцы А. Каневский, Г. Моргулис, Я. Натензон, І. Белич, Л. Тимен» [32, с. 177].

Розглянемо деякі аспекти вирішення питання утримання коробочного збору на 1884-1888 р. Ще в липні 1883 р. розпочиналась низка зборів в «городском общественном доме» [17, арк. 2], які скликались з метою обговорення проблем, пов'язаних з коробочним збором. Вони періодично скликались до Нового року. В період з липня до грудня 1883 р. в них брали участь купці С. Вайсбейн, Г. Вуліх, А. Гольдгефтер, М. Гурфінкель, Ш. Імас, А. Каменер, А. Каневський, М. Ландау, М. Ліпавський, Л. Мешурес, Я. Натензон, П. Рашковський, Л. Тімен, Л. Форштетер [17, арк. 3–9]. Кошторисом були передбачені наступні статті видатків коробочного збору: утримання єврейської лікарні, Талмуд-тори з ремісничим відділенням, допомога незаможним та калікам, допомога колишнім учням навчальних закладів Миколаєва, кошти виділялись на викладання Закону божого в місцевій гімназії та повітовому училищі, на утримання старої миколаївської синагоги, молитовного будинку, який знаходиться на Чернігівській вулиці, на ремонт єврейської бані [17, арк. 17 зв.].

Події Першої світової війни викликали нову хвилю благодійності. Представники цього стану сконцентрували діяльність в Миколаєві на допомозі пораненим воїнам та вдовам і дітям військових та біженцям.

В місті діяв Миколаївський комітет загальної охорони здоров'я єврейського населення із збору пожертвувань на

користь біженців. Деякі купці сплачували на його користь щомісячні пожертвування. Назвемо серед них Б. Баскіна (25 руб.), У. Бару (220 руб.), І. Берлацького (500 руб.) [29, с. 7], Е. Бунцельмана (10 руб.), І. Грінберга (180 руб.) [29, с. 9], Д. Гольберга (115 руб.), В. Драцького (200 руб.), О. Зусмана (84 руб.) [29, с. 13], Каневських (80 руб.), З. Коссодо (500 руб.) [29, с. 16], М. Ландау (60 руб.), І. Лупінського (137 руб.), Х. Любовського (200 руб.) [29, с. 20], М. Слуцкера, Г. Уманського [29, с. 28], І. Цукермана (135 руб.) [29, с. 31]. Одноразові пожертвування сплатили Д. Кантер (300 руб.) та разом Б. Рафалович і П. Грін (50 руб.) [29, с. 34].

Під час Першої світової війни в Миколаєві діяв Єврейський комітет допомоги біженцям з Польщі. На його засіданні, яке відбулось 17 лютого 1915 р. скарбником було обрано купця Л. Мешуреса. Він брав участь в обговоренні особливостей стягування пожертвувань» [26, с. 3].

За проявлену активність у благодійних справах купці отримували заохочення від органів державної влади. Наприклад, подяку отримало Миколаївське купецьке товариство в особі М. Аврамова від Державної думи «за щедриє пожертвовање в сумме 500 рублей, полученное комитетом чрез члена Государственной Думы о. Д. Стоянова» [26, с. 3].

Отже, представники купецтва міста Миколаєва брали участь у благодійній діяльності. Найактивніше вона проходила у межах «Миколаївського благодійного товариства» та «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн». Окремо слід виділити боротьбу за ведення прибутково-видаткових книг з коробочного збору. Головним завданням купецтва з благодійної діяльності було забезпечення матеріальної допомоги товариствам. Як правило, ті купці, які займались благодійністю серйозно, робили внески в казну декількох різних товариств. Найактивнішими особистостями в благодійній діяльності міста слід назвати голову Миколаївського купецького товариства М. Аврамова та купців Т. Баздирєва, Г. Властеліцу, Л. Мешуреса, І. Пархоменка.

Перспективи подальших досліджень. Благодійна діяльність купецтва міста Миколаєва в другій половині XIX – на

почату ХХ ст. є перспективною темою, бо потребує окремого дослідження в контексті вивчення історії купців міста Миколаєва та Півдня України. В подальших дослідженнях варто звернути увагу на релігійну діяльність купецтва, архітектуру купецьких будинків, торгівельну та промислову діяльність, юридичний статус та політичну культуру цього стану. Також необхідно дослідити благодійну діяльність купецтва Південної України.

Література

1. Адрес-календарь и справочная книжка Николаевского Градоначальства на 1902 г. – Николаев: Русская типолитография, 1901 г. – 227, 105, 37, 58, XXVII с.

2. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1894 г. – Николаев: Русская типолитография, 1895. – 30 с.

3. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1897 г. – Николаев: Русская типолитография, 1898. – 30 с.

4. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1898 г. – Николаев: Русская типолитография, 1899. – 27 с.

5. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1899 г. – Николаев: Типография содерж. Л. П. Белолипским, 1900. – 40 с.

6. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1900 г. — Николаев: Типография содерж. Л. П. Белолипским, 1901. – 56 с.

7. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1910 г. — Николаев: Типография содерж. Л. П. Белолипским, 1911. – 62 с.

8. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1911 г. — Николаев: Типография содерж. Л. П. Белолипским, 1912. – 70 с.

9. Годичный отчет общества взаимного вспоможения приказчиков-христиан г. Николаева за 1912 г. — Николаев: Типография содерж. Л. П. Белолипским, 1913. – 60 с.

10. Губская Т. Н. История всехсвятской (кладбищенской) церкви / Губская Т. Н. // История. Етнография. Культура. Нові дослідження. – 2008. – № 7 – 370 с. – С. 222 – 224.

11. Гузенко Ю. І. Благодійні товариства Миколаївщини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. / Гузенко Ю. І. // Проблеми історії України ХІХ – на початку ХХ ст. : Збірка наукових праць. – К. : Ін-т історії України НАН України, 2003. – Вип. 5. – С. 130-132.

12. Гузенко Ю. І. Діяльність «Товариства взаємодопомоги прикажчиків-християн міста Миколаєва» у 1894-1914 рр. / Гузенко Ю. І. // Наукові праці. –Т.1. –Миколаїв : МФ НАУКМА, 1998. – С. 31-35.

13. Гузенко Ю. І. Діяльність Миколаївського товариства допомоги бідним євреям на початку ХХ століття / Гузенко Ю. І. // ІІІ Миколаївська обласна краєзнавча конференція. Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження. – Миколаїв, 2000. – С. 176-183.

14. Гузенко Ю. І. Становлення і діяльність громадських благодійних об'єднань на Півдні України в другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. (на матеріалах Херсонської губернії) / Гузенко Ю. І. – Миколаїв : Видавництво «Гліон», 2006. – 232 с.

15. Гуржій О. І., Гуржій І. О. Купецтво Києва та Київщини ХVІІ – ХІХ ст. / Гуржій О. І., Гуржій І. О. – К.: Інститут історії України НАН України, 2013. – 284 с.

16. Двадцатипятилетие Николаевского Александровского реального училища (1873-1898). — Николаев : Изд. Пед. Советом на основании официальных данных. Тип. А. Г. Шнейдера, 1898. – 107, ХХХVІІІ с. – С. 44.

17. Державний архів Миколаївської області (далі – ДАМО). – Ф. 216. – Оп. 1. – Спр. 600. – 53 арк.

18. ДАМО. – Ф. 216. – Оп. 1. – Спр. 1762. – 11 арк.

19. ДАМО. – Ф. 222. – Оп. 1. – Спр. 757. – 6 арк.

20. ДАМО. – Ф. 222. – Оп. 1. – Спр. 1170. – 3 арк.

21. ДАМО. – Ф. 222. – Оп. 1. – Спр. 1487. – 8 арк.

22. Донік О. М. Благодійність в Україні (ХІХ – початок ХХ ст.) / Донік О. М. // Український історичний журнал. – 2005. – № 4. – С. 159 – 177.

23. Донік О. М. Купецтво України в імперському просторі (XIX ст.) / Донік. О. М. – К.: Інститут історії України НАН України, 2008. – 271 с.

24. Ковалева О. Ф., Чистов В. П. Очерки истории культуры Южного Прибужья: (От истоков до начала XX века) / Ковалева О. Ф., Чистов В. П. – Николаев: Тетра, 2000. – Кн. 1. – 2001. – 285 с.

25. Николаев. Адресная и справочная книга всего Николаева на 1912 год. – Николаев: Издательство Д. А. Белого, 1911 – 94, XXVII с.

26. Николаевская газета. – 1915. – 19 февраля.

27. Отчет «Николаевского благотворительного общества» за 1909 г. – Николаев: Типолитография братьев Белолипских, 1910. – 53 с.

28. Отчет «Николаевского коммерческого училища имени статс-секретаря С. Витте» за 1903-1904 гг. — Николаев: Типография А. Г. Шнейдера, 1904. – 71 с.

29. Отчет денежным суммам «Николаевского комитета общества охранения здоровья еврейского населения по сбору пожертвований в пользу беженцев евреев» за 1916 р. — Николаев: Тип. Я. Н. Губермана, 1917 р. – 36 [1] с.

30. Отчет о деятельности и суммах «Общества пособия бедным евреям Николаева» за 1903 г. — Николаев: Типолитография Якубовича, 1904. – 83 с.

31. Отчет о состоянии «Николаевского общества вспомоществования недостаточным лицам, стремящимся к образованию», за 1908 г. – Николаев: Типография А.Г. Шнейдера, 1909. – 11 с.

32. Щукин В. В., Павлюк А. Н. Земляки. Очерк истории еврейской общины города Николаева (конец XVIII – начало XX вв.) / Щукин В. В., Павлюк А. Н. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2009. – 352 с.

1. Adres-kalendar i spravochnaya knizhka Nikolaevskogo Gradonachalstva na 1902 g. – Nikolaev: Russkaya tipolitografiya, 1901 g. – 227, 105, 37, 58, XXVII s.

2. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1894 g. – Nikolaev: Russkaya tipolitografiya, 1895. – 30 s.

3. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1897 g. – Nikolaev: Russkaya tipolitografiya, 1898. – 30 s.

4. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1898 g. – Nikolaev: Russkaya tipolitografiya, 1899. – 27 s.

5. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1899 g. – Nikolaev: Tipografiya soderzh. L. P. Belolipskim, 1900. – 40 s.

6. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1900 g. — Nikolaev: Tipografiya soderzh. L. P. Belolipskim, 1901. – 56 s.

7. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1910 g. — Nikolaev: Tipografiya soderzh. L. P. Belolipskim, 1911. – 62 s.

8. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1911 g. — Nikolaev: Tipografiya soderzh. L. P. Belolipskim, 1912. – 70 s.

9. Godichny`j otchet obshhestva vzaimnogo vspomozheniya prikazchikov-hristian g. Nikolaeva za 1912 g. — Nikolaev: Tipografiya soderzh. L. P. Belolipskim 1913. – 60 s.

10. Gubskaya T. N. Istoriya vsehsvyatskoj (kladbishhenskoj) czerkvi / Gubskaya T. N. // Istoriya. Etnografiya. Cultura. Novi doslidzhennya. – 2008. – # 7 – 370 s. – S. 222 – 224.

11. Guzenko YU. I. Blagodijni tovary`stva My`kolayivshhy`y` napry`kinczi XIX – na pochatku XX st. / Guzenko YU. I. // Problemy` istoriyi Ukrayiny` XIX – na pochanu XX st. : Zbirka naukovy`h prac.–K. : In-t istoriyi Ukrayny` NAN Ukrayiny`, 2003. – Vy`p. 5. – S. 130-132.

12. Guzenko YU. I. Diyalnist «Tovary`stva vzayenodopomogy` pry`kazhchy`kiv-hry`sty`yan mista My`kolayeva» u 1894-1914 rr. / Guzenko YU. I. // Naukovi praczi. – T.1. – Mukolayiv: MF NaUKMA, 1998. – S. 31-35.

13. Guzenko YU. I. Diyalnist My`kolajvskogo tovary`stva dopomogy` bidny`m yevreyam na pochatku XX stolittya / Guzenko YU. I. // III My`kolayivska oblasna krayeznavcha konferencziya. Istoriya. Etnografiya. Cultura. Novi doslidzhennya. – My`kolayiv, 2000. – S. 176-183.

14. Guzenko YU. I. Stanovlennya i diyalnist gromadskih blagodijny`h ob`yednan na Pivdni Ukrayiny` v drugij polovy`ni XIX – na pochatku XX st. (na materialah Hersonskoyi guberniyi) /. Guzenko YU. I. – My`kolayiv: Vy`davny`cstvo «Ilion», 2006. – 232 s.

15. Gurzhij O. I., Gurzhij I. O. Kupecztvo Ky`yeva ta Ky`yivshhy`ny` XVII – XIX st. / Gurzhij O. I., Gurzhij I. O. – K.: Instytut istoriyi Ukrayiny` NAN Ukrayiny`, 2013. – 284 s.

16. Dvadczatipyatiletie Nikolaevskogo Aleksandrovskogo realnogo uchilishhya (1873-1898). — Nikolaev: Izd. Red. Sovetom na osnovanii oficialnih danny`h. Tip. A. G. Shejdera, 1898. – 107, XXXVIII s.

17. Derzhavny`j arhiv My`kolayivskoyi oblasti (dali – DAMO). – F. 216. – Op. 1. – Spr. 600. – 53 ark.

18. DAMO. – F. 216. – Op. 1. – Spr. 1762. – 11 ark.

19. DAMO. – F. 222. – Op. 1. – Spr. 757. – 6 ark.

20. DAMO. – F. 222. – Op. 1. – Spr. 1170. – 3 ark.

21. DAMO. – F. 222. – Op. 1. – Spr. 1487. – 8 ark.

22. Donik O. M. Blagodijnist v Ukrayini (XIX – pochatok XX st.) / Donik O. M. // Ukrayinskij istory`chny`j zhurnal. – 2005. – # 4. – S. 159 – 177.

23. Donik O. M. Kupecztvo Ukrayiny v imperskomu prostori (XIX st.) / Donik O. M. –K.: Instytut istoriyi Ukrainy NAN Ukrainy, 2008. – 271 s.

24. Kovaleva O. F., Chy`stov V. P. Ocherki istiryi kulturi Yuzhnogo Pribuzhya (Ot istokov do nachala XX veka) / Kovaleva O. F., Chy`stov V. P. – Nikolaev: Tetra, 2000. –Kn. 1. – 2001. – 285 s.

25. Nikilaev. Adresnaya i spravochnaya kniga vsego Nikolaeva na 1912 god. – Nikolaev: Izdatelstvo D.A.Belago, 1911 – 94, XXVII s.

26. Nikolaevskaya gazeta. – 1915. – 19 fevralya.

27. Otchet «Nikolaevskogo blagotvoritelnogo obshhestva» za 1909 g. – Nikolaev : Tipolitografiya bratyeв Belolipskih, 1910. – 53 s.

28. Otchet «Nikolaevskogo kommercheskogo uchilishhya imeni stats-sekretarya S. Vitte» za 1903-1904 gg. — Nikolaev: Tipografiya A. G. Shejdera, 1904. – 71 s.

29. Otchet denezhny`m summam «Nikolaevskogo komiteta obshhestva ohraneniya zdorovya yevrejskogo naseleniya po sboru pozhertvovaniy v polzu bezhenczev yevreev» za 1916 g. — Nikolaev: Tip. Ya. N. Gubermana, 1917 g. – 36 [1] s.

30. Otchet o deyatelnosti i summah «Obshhestva posobiya bedny`m yevreyam Nikolaeva» za 1903 g. — Nikolaev: Tipolitografiya Yakubovicha, 1904. – 83 s.

31. Otchet o sostoyaniyi «Nikolaevskogo obshhestva vspomoshhestvovaniya nedostatochny`m liczam, stremyashhimsya k obrazovaniyu», za 1908 g. – Nikolaev: Tipografiya A. G. Shnejdera, 1909. – 11 s.

32. Shhukin V. V., Pavlyuk A. N. Zemlyaki. Ocherk istoriyi yevrejskoj obshhiny` goroda Nikolaeva (konecz XVIII – nachalo XX vv.) / Shhukin V. V., Pavlyuk A. N. – Nikolaev: Izdatelstvo Iriny` Gudy`m, 2009. – 352 s.

23.04.2019